



Olga Neuwirths Orlando överlastat multimedieverk i tiden

Wiener Staatsoper, Wien, 18 december 2019

Olga Neuwirth: Orlando (Uruppförande)

Ett starkt orkestercrescendo och några våldsamma slag mot en boxningsäck. Så inleds **Olga Neuwirths** opera efter **Virginia Woolfs** queerfeministiska roman *Orlando* från 1928. Neuwirth har i december varit aktuell på Wiener Staatsoper med sitt uppmärksammade beställningsverk och lanseras också som den första kvinnliga tonsättare som fått sitt verk framfört i det ärevördiga operahuset. Få operabesökare lär ha varit likgiltiga, därtill är operan, som snarare är att likna vid ett multimedieverk, för kolossal och kontroversiellt utmanande.

Den österrikiska tonsättarinnan, född i Graz 1968, är en av de stora fixstjärnorna i dagens konstmusik. Gränslös, provokativ och oerhört begåvad. Kanske hon är mest känd för sin operaadaption av **David Lynchs** film *Lost Highway* i samarbete med nobelpristagaren i litteratur, **Elfriede Jelinek**, med

vilken hon även har samarbetat i flera andra verk som till exempel hörspelet *Der Tod und das Mädchen II* (1999). I januari 2020 kommer KammarensembleN att framföra Neuwirths musik till **Hans Karl Breslauer**s stumfilm från 1924, *Die Stadt ohne Juden*, i Stockholm inom ramen för programserien Judisk Kultur.

Virginia Woolfs *Orlando*, kallat världens längsta kärleksbrev och tillägnat älskarinnan **Vita Sackville-West**, är en spirituellt och fantasifull skröna om kön och identitet. Under handlingens gång, som löper från år 1598 till Woolfs egen tid, hinner huvudpersonen bland annat vara adelsman vid drottning Elizabeths I:s hov, ambassadör i Turkiet och bilförare i 1920-talets England. Efter en filmatisering av romanen 1992 med **Tilda Swinton** i titelrollen får den väl (liksom filmen) sägas ha uppnått någon form av kultstatus.

Under sin tidsresa förvandlas den unge adelsmannen Orlando till kvinna, men bibehåller sin personlighet och karaktär. Transformeringsen är helt odramatisk, och till skillnad mot i den betydligt brutalare *Tristessa* på Stockholmsoperan förra hösten (även den baserad på en feministklassiker), inte underkastad någon form av kastrationslusta gentemot det manliga könet. Tvärtom varnar Woolf i sin roman för vådan av att yvas över sitt kön och menar att det är "den yttersta dårskapen - den värsta både man och kvinna kan hemfalla åt". Det är lätt att associera Orlando-figuren till den 300-åriga primadonnan Emilia Marty i Janáček's ungefär samtidigt tillkomna opera *Fallet Makropulos*, men där Emilia dryper av livsleda och cynismer bibehåller Orlando under sin odysseé en intellektuellt reflekterande hållning och ett ljust sinnelag.

Neuwirth och hennes team, inbegripet medlibrettisten **Catherine Filloux**, följer till en början Woolfs roman i härlarna, men i operans andra del där handlingen leder in i vår egen tid, blir det mer av bildkavalkad över 1900-talets politiska trauman och händelser. Inledningsvis visuellt överdådigt med vackra vinterlandskap och gamla biblioteksinteriörer projicerade på skjutbara kulisser. Vad poängen är med projiceringar en masse av judiska namn under Förintelsen (samtidigt som ett av dess offer, violinisten **Alma Rosé** spelar med i ett avsnitt från en inspelning 1928 av Bachs dubbelkonsert i d-moll), atombombssvampen, hyperkapitalistiska supermarkets och brinnande bilar - eller för den delen den excentriska 68-rörelsen, förblir oklart. Själv reduceras Orlando till något av en marginalfigur i det ofantliga klang- och bildhavet.

Musikaliskt är operan synnerligen komplex och mångskiktad med en mängd stilinfluenser där även pop och jazz blandas med förtätade cembalo- och körklanger från renässans och barock. Orkesterbesättningen är i det närmaste överskådlig, åtminstone vad de tre slagverkssektionerna anbelangar. Akustiska instrument blandas med elektroniska klanger, samplingar och ljudprojektioner. En högtalarförstärkt berättare (**Anna Clementi**) håller ihop berättelsen. Högtalarförstärkta är även sångarna som ofta smyckar ut sina vokallinjer med melismer i gammal stil.

Ändå uppstår balansproblem vilket gör det ibland svårt att uppfatta de vokala insatserna. Den amerikanska mezzon **Kate Lindsey** gör en beundransvärd insats i titelrollen och modulerar sin stämma i enlighet med de stilkrav som ställs; från traditionell operasång till raka, vibratolösa toner och regelrätt "populärsång". Den svenska sopranen **Agneta Eichenholz**, som gjorde en fin insats i Schrekers opera *Der ferne Klang* på Stockholmsoperan tidigare i höstas, sjunger den vackra, men svekfulla ryskan Sashas höga tessitura. Tyvärr är hon inte ensam om att komma till korta på grund av det överlastade och förstärkta instrumentariet.

Bättre till sin rätt kommer transartisten **Justin Vivian Bond** som gör en pregnant och minnesvärd insats som Orlandos vuxna barn. Den tyske dirigenten, tillika profilerade tonsättaren **Matthias Pintscher** gör ett grannliga jobb för att omsätta partituret i klingande musik och se till att hålla jätteorkestern på rätt köl. Ett särskilt omnämnande förtjänar modegruppen **Comme des Garçons** vars brokiga och fantasifulla kreationer piffar upp anrättningen.

I slutet sjunger barn om flytande identiteter och att vår planet är i fara. Att vi behöver bygga en bättre framtid och att det måste ske idag. "Greta" är alltså långt ifrån ensam om att slå på paniktrumman. För säkerhets skull skanderar kören "Oss först! Vår ledare!", kanske för att försäkra publiken att någon form av fascistiskt hot står för dörren? En liten pojke stiger till väders högt över scengolvet.

Det är uppenbart att Neuwirth fallit för tidens politiska skyttegravstänkande och vill väldigt mycket med sin opera. Kanske betydligt mer än en gång Virginia Woolf med sin roman, men det känns också som att hennes gränslösa kreativitet även inbegriper en avsaknad av sinne för proportioner, som om det

viktiga är att trumma ut så mycket budskap som möjligt medan tillfälle ges. Särskilt konstnärligt är det inte. Snarare liknar det politisk plakatkonst och har föga med andemeningen i Virginia Woolfs spirituella berättelse att göra.

En avslutande jättesmocka mot den stackars slagpåsen får operapubliken att sätta sig käpprak i bänkarna, påminnande om att det är dags att rätta in sig i ledet. Den som inte är med oss är emot oss.

Henry Larsson

Olga Neuwirth: Orlando. Eine fiktive musikalische Biografie in 19 Bildern (Uruppförande)

Wiener Staatsoper, Wien, 18 december 2019 (Urpremiär 8 december 2019)

Regi: Polly Graham

Video: Will Duke

Scenografi: Roy Spahn

Kostym: Comme des Garçons

Hårkreationer: Julien D'ys

Masker: Comme des Garçons & Stephen Jones

Ljus: Ulrich Schneider

Live-elektronik & ljuddesign: Markus Noisternig, Gilbert Nouno, Clément Cornuau, Olga Neuwirth

Klangregi: Julien Aléonard

Rörelseregi: Jenny Ogilvie

Dramaturgi: Helga Utz

Dirigent: Matthias Pintscher

Orchester der Wiener Staatsoper, Chor, Chorakademie & Opernschule der Wiener Staatsoper

Orlando: Kate Lindsey

Berättare: Anna Clementi

Guardian Angel: Eric Jurenas

Queen/Purity/Friend of Orlando's Child: Constance Hauman

Modesty: Margaret Plummer

Sasha/Chastity: Agneta Eichenholz

Shelmerdine/Greene: Leigh Melrose

Dryden: Marcus Pelz

Addison: Carlos Osuna

Duke: Wolfgang Bankl

Pope: Christian Meidl

Orlando's Child: Justin Vivian Bond